

גליון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

משפטים - שקלים

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת משפטים

- א לא תגנוב - א"א שיפסיד איש את רעהו אפילו בשווה פרוטה.
- ב די תסדר קדמיהון - אמונה שהכל כפי החשבון והסדר.
- ג מרחוק ה' נראה לי - קרבת ה' דייקא לרחוקים ולחלשים.
- ד אין רבו מוסר לו - הקב"ה מנסה את האדם רק לפי בוחותיו.
- ו את העני עמך - להרגיש מצוקת העני.
- ז לא תענון - הזהירות שלא לענות נפש מישראל.
- יא דם הברית - ברית ברית עם הבורא במסירת דם נפשו אליו.
- יב יוצא בשן ועין - שמירת עיניים והפה.
- יג ראש חודש אדר - השיבות היום וסגולתו.
- יד אתה זוקף את ראשן - שפע רב הנשפע בשבת שקלים.
- טו מטבע של אש - העיקר אש ההתלהבות והתשוקה בלב.

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת משפטים

מהו לשון 'קצובין'. והנה כל הבריות יביעון בפייה שמאמינים בתורה שבע"פ, ומדוע לא יאמינו במילת 'קצובין' הנאמר בתלמוד... וגם אי אפשר לאיש להוסיף לרעהו על קצבתו, כי הכל קצוב לאדם מן שמיא, ואם יזיקנו או יפסידנו אדם כשלא נגזר עליו חסרון ממון ישלימו לו זאת מן השמים, וכן אם ירבה בהשתדלות לא יועיל לו מאומה כי מה שירוויח כאן יפסיד במקום אחר².

והנה ההמון הושבים שהממון שהשיגה ידם ומה שמונת באוצרותיהם 'שלהם' הוא ומכלל קצבתם הוא, ולכן בבוא עליהם הפסד ממון מצטערים ומתאוננים על כך, ובאמת ייתכן שאכן ממון זה בא לידו, אבל אינו מקצבתו, ע"כ בהגיע הזמן הראוי נאבד הממון ממנו.

לא תגנוב - א"א שיפסיד איש את רעהו אפילו בשווה פרוטה בפרשתן (כא א), 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', נפלאות כתב בספר 'עמוד העבודה' להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זי"ע (דרוש הביטחון ט-יג), כלל דמילתא, מיום בריאת העולם לא הפסיד אדם אף פרוטה אחת ולא הרוויח פרוטה אחת. ואף שבעין גשמית נראה שהפסיד ממון, באמת לא יצויר שום הפסד אצל שום אדם. והנה אמרו חז"ל (ביצה טז.) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ועד ר"ה, ואם יצויר שיכול האדם להוסיף על ידי יגיעו 'פרוטה אחת' יותר מקצבותיו א"כ מהו לשון 'קצובין' שבתלמוד. וכן כל הבריות שבעולם - אף אם יתאמצו בכל כוחם לפחות מקצבותיו, לא יוכלו לפחות ממנו³, שאם יצויר שיוכלו לפחות - א"כ

א. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע החזיק לצורך פרנסתו חנות לממכר מלח, לימים הגיע אחד והסיג גבולו ופתח אף הוא בית מסחר בדומה לו, ולא עוד אלא שקבע את מקום החנות ממול חנותו של הרה"ק רבי דוד, ולא אמר לו הרה"ק ולא כלום. יתר על כן, אלא שפעם אחת התאחר הלה לפתוח חנותו, והלך הרה"ק לביתו ואמר לו שיקום ויזדרז לעבודתו כי כבר הגיעו ה'קונים'... וכל זה באה לו מתוך האמונה התמימה ש'אין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלוא נימה', ואותו מסיג גבול באמת אינו מסיג גבול... (מגדל דוד יא:).

כעין זה שמעתי מבנו של הרה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל, שכידוע בעשר אצבעותיו הקים ר' זלמן מפעל בו אפו חלות ומיני מזונות ומכרם לצורך פרנסתו ונקראת בשם 'מאפיית בריזל', באותם הימים היה מפעלו של ר' זלמן יחיד ומיוחד, עד שבאחד הימים 'בגד' בו אחד מעובדיו, פסק מלעבוד אצל 'בריזל' ופתח מאפייה לעצמו, מה עשה ר' זלמן, לא כעס ולא רגז, לא קצף ולא תבע אותו, אדרבה, עלה לבקרו בביתו, ונתן לו עצות מתוך נסיונו הרב, כיצד ישביח את 'סחורתו' עד ש'יצא שמו כאמן מומחה ויגדלו רווחיו. באותה שעה כבר לא יכלו בני משפחתו להתאפק, ובאו אל אביהם וטענו בפניו, אילו היינו רואים שהנך 'רק' נמנע מלמחות בפניו על 'חוצפתו' ועל 'גנבתו'... החרשנו, כי זאת נבין שאין רצון אבינו לקחת חלק במחלוקת, ולא לעמוד ב'דין תורה' לפני הדיינים, אבל, מדוע הינך עוזר לו ומסייע בידו בנתינת עצות להגדיל ולשכלל את מאפייתו ה'מסגת גבולך'. השיב להם ר"ז, הרי הכסף שנקצב עבורי בר"ה יגיע בכל מקרה, והוא אינו מפסיד לי כלום, אלא מאי, שהלה מקל מעלי מטורח העבודה שלא אצטרך להתעסק עם קונים הרבה... וכי אין מגיע לו שאסייע לו אחר שהוא עוזר לי... וכי אתנהג כ'כפוי טובה' ח"ו... מעתה אין תימה כיצד לא משה השמחה מפניו של אותו חסיד ותמיד היה מתהלך ב'שמייכעל' (בת שחוק), כי האמונה בהקב"ה נוסכת באדם שלוה ושמחה עד אין קץ.

ב. סיפר לי אברך שבאחד הימים חש בכאבים עזים בשיניו, מיהר לגשת אל רופא השיניים, הלה בדקו וגילה שבפיו שיניים רבות רקובות ומקולקלות, וקבע עמו שבעד חמשת אלפי שקלים יטפל כראוי בפיו להעמידו על מכונו. נתן לו האברך צי"ק פקדון על הסכום וקבע זמן לטיפולו. בצאתו מבית הרופא נתברר לו שיש רופא אחר שהטיפול אצלו עולה בעד חמש מאות שקלים פחות, מכיוון שכן רצה לחזור בו אלא שכבר נתן ציק לפקדון ו'הרב' לא התיר לו לחזור בו אלא אם הרופא הראשון יסכים לכך. בלית ברירה פנה אליו וביקש מאתו רשות לפנות לרופא השני, הלה לא הסכים לשחררו מתחת ידיו, אלא הוא עצמו הסכים להפחית מהסכום סך חמש מאות שקלים. מה עשה הקב"ה, בלילה שלאחמ"כ נשבר בבית האברך 'מכונת הכביסה' (וואש מאשין) ועלה תשלומי התיקון לחמש מאות שקלים - חשבון ההפסד כחשבון הרווח. והנה, אף שפשוט שעל האדם לעשות 'השתדלות' (ולא היה כאן כל השתדלות יתירה שאינה ראויה) מ"מ בבואו לעסק ההשתדלות יזכור גם מעשה זה...

מעות גמור הוא - שאם ראובן לא היה גוזל ונוטל באיסור אלף זוז, היה מרוויח תחתיהם אלף זוז בהיתר גמור. ועתה כשלקח מיד שמעון אלף זוז, לא יתן לו הקב"ה את האלף שלו, אלא לשמעון - כדי להשלים חסרונו... נמצא כשראובן גוזל משמעון אלף זוז אינו גוזל מעותיו של שמעון כלל, אלא את של עצמו הוא נוטל. ובוזה יתפרש 'לא תגנוב ולא תגזול' - לעולם לא תחול 'גניבה' בעולם, כי אכן, הגנב חושב שהרוויח בגניבתו, ובאמת של עצמו הוא נוטל, לאידך, הנגול - אם ממון זה שלו הוא בקצבתו, ישלים לו הבורא קצבתו ממקום אחר, ואם המעות אינם מקצבתו הרי ממילא היה מפסידם, אם לא ע"י גניבה זו, אזי באופן אחר.

די תסדר קדמיהון - אמונה שהכל כפי החשבון והסדר

בפרשתן (כא א), 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', ובאונקלוס 'ואלין דיניא די תסדר קדמיהון'. וביאר בזה הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל מווייטצען (דבר צבי ליל הסדר) על פי מה שכתב הר"ק ה'מנחת

ואם היו כל הבריות מאמינים בזה לא היו צריכין לדיני ממונות, כי לא היה ביניהם שום תביעת ממון ולא כפירת ממון, מאחר שהיו יודעים שא"א להיות שום תוספת וגרעון על קצבותם, אבל לא דיברה תורה (בכל הלכות 'ניזקין, טוען ונטען וכו') אלא כנגד יצר הרע המעוור עיני שכלינו ומטעה אותנו לילך אחר העיניים הגשמיים - לחשוב שפלוגי הויק אותנו.

מוסיף ה'עמוד העבודה', וז"ל. כי בספר 'עשרה מאמרות' לרמ"ע מפאנו ז"ע (מאמר חיקור הדין ח"ד פ"ט) איתא שכל מצוות התורה מתפרשות בלשון עתיד, וכגון 'כל חלב וכל דם לא תאכלו' (ויקרא ג יז), מתפרש (לבר מעצם האוהרה שלא לאכול חלב ודם) אין אתם עתידים לאכול דם וחלב, וכן כל מצוות התורה, כי הקב"ה ערב בעדינו שלא נחטא. והנה קשה, איך מתפרשים לא תגנוב ולא תגזול - והרי אנו רואים שבני אדם גונבים וגוזלים.

אלא כשראובן גוזל משמעון אלף זוז, ונראה שראובן 'הרוויח' בזה אלף זוז, ושמעון הפסידם, באמת

יש שרמזו בפסוק (תהלים קד כא) 'הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם', כי 'שאגה' היא פעולה חזקה יותר מ'בקשה', והיינו, שבבואו להתפלל אל ה', אינו אלא 'מבקש' בנחת, בשפה רכה בנעימה. ואילו בגשתו לעסוק ב'השתדלות' ישאג כארי - יומם ולילה בטלפון ובפלאפון... יריב עם כל העולם... והכל עבור טרף ביתו, הנוהג כן אינו בגדר 'אדם', אלא הוא דומה לכפירים - כלומר, לחית השדה...

איתא מהרה"ק ה'מאור ושמש' ז"ע ריש פר' המן בשם הרה"ק רבי מרדכי מנישכ"ז ז"ע שאף שנאמר 'וברכתך בכל אשר תעשה', הרי עקימת שפתיים הוה מעשה לענין זה. וק"ו הוא, אם לענין מלקות אמרינן שנחשב כמעשה (סנהדרין סה). כ"ש ש'מידה טובה מרובה', ותיחשב לו תפילתו כמעשה לענין זה שתתברך פרנסתו ע"י עקימת שפתי בתורה ותפילה.

ג. ואיתא שם ב'עמוד העבודה', לבאר דברי חז"ל (שם), 'חוץ מהוצאות בניו לתלמוד תורה' כי כל אחד ואחד מישראל אפילו קטן שבקטנים מזונותיו קצובין לו בין ר"ה ליוהכ"פ, ולא יחסר שווה פרוטה מקצבותיו ולא יוסיף, וה'שכר לימוד' שהבעה"ב נותן להמלמד הוא ממעותיו של המלמד עצמו - שהקב"ה נותן מעות קצבתו של המלמד לידי בעה"ב שיתנם למלמד (ולכן אמר 'חוץ מהוצאות בניו לת"ת). כי מצד דין תורה אסור ליטול שכר לימוד (גדרים לז). ואילו רצה המלמד ללמוד בחינם באמת היה הקב"ה מוסר מעות קצבתו של המלמד למלמד בעצמו. אך מפני שהמלמד אינו רוצה ללמוד בחינם, לכן אין הקב"ה נותן את קצבת המלמד לידו אלא לידי בעה"ב. ושניהם טועים - בעה"ב סובר, א. שהוא נותן למלמד מכיסו ומקצבת עצמו, ב. שע"י נתינתו למלמד נחסר מקצבותיו. והמלמד סובר ג"כ, א. שקצבת בעה"ב נחסרת במה שנתן לו 'שכר לימוד', ב. שיש למלמד יתרון על קצבותיו. אבל באמת שניהם טועים הם - כי באמת השכר לימוד הוא מקצבת המלמד בעצמו, ובעה"ב נותן למלמד מקצבת המלמד בעצמו. עכ"ל (בשינוי).

ואף הבעה"ב שנותן צדקה לעני, מעות הללו של העני הם ומקצבתו, אלא שהקב"ה מוסר מעות קצבת העני לעשיר, והעשיר אינו נחסר מקצבותיו ע"י מה שנותן צדקה לעני - כי מממונו הוא נותן לו. וכתב בספר חסידים (תטו) וז"ל. מה שהקב"ה מספיק ונותן לעשיר עושר... באים העניים וצועקים לפני המקום... ונפרע מן העשיר כאילו גזל עניים רבים... אפרע ממך כאילו גזלתם, וכאילו כפרת ב'פקדון' שלי, כי ע"כ נתתי בידך העושר - לחלק לעניים, ומדוע לקחת העשירות (שאיננה שלך) לעצמך.

אין להם אלא להדליק בקרבם את אור האמונה הזכה וממילא 'נסו הצללים', עד שיאמרו כי צדיק וישר הוא, ולא עולתה בו.

מעתה יש לפרש זאת בדברי אונקלוס 'ואלין דיניא די תסדר קדמיהון', ר"ל, שתסדר לפנייהם את כל אותם ה'דינים', למען ידעו באמונתם שאם שורה על האדם 'אלין דיניא' - דינים רעים רח"ל אזי הם כפי 'הסדר' הנכון והראוי ביותר שצריך להיות, והכל על מקומו בתכלית הדקדוק, ורק קל דעות ה' הוא יודע מהו הסדר הנכון.

מרחוק ה' נראה לי - קרבת ה' דייקא לרחוקים ולחלשים בפרשתן (כא א) 'ואלה המשפטים... כי תקנה עבד עברי', והנה, מיד אחר 'קבלת התורה', כשבא משה רבינו לערוך לפנייהם את 'משפטי' ודיני התורה, החל בדיון 'כי תקנה עבד עברי', ידועה התמיהה מה מקום לפרשת עבד הנמכר בגנבתו בתחילת מצוות התורה לאחר המעמד הנשגב של קבלת התורה, אלא ביאורו כדלעיל, בדרך משל לאב שיש לו כמה וכמה בנים ובנות, ול"ע אחד מהם חולה, הרי האב מטפל ומוסר עצמו תחילה לבנו זה יותר משאר צאצאיו - משל היה בן זה 'בן יחיד', כיו"ב לענייננו, כך התחילו את דיני התורה דייקא בזה האיש שנפל ונלכד ברשת היצר, ולא עצר בנפשו - וגנב, עד שנוקק להימכר לעבד, כי ביותר מרחם עליו אבינו שבשמים, ואילו

אלעזר' ממונקאטש זי"ע (דבר תורה (ח"ט אות לב) שהנה יש המתרעמים ומתאוננים על רוע מזלם, ומבכים במר ליבם 'מה נשתנה' חלקנו מאחרים, מדוע באה עלינו הרעה הזאת, אמנם באמת כל 'תלונותיהם' אינם באות אלא לקוצר דעתם ושכלם ואין באן רעה כלל, והדבר דומה למי שנכנס באישון ליל לתוך ארמון המלוכה בעת שהחושך יכסה ארץ, ולכל פינה שפונה נתקל הוא בחפצים המונחים שם, כגון הכסאות והשולחן וכיו"ב, והרי הוא זועק ומתפלא, וכי לזה יקרא ארמון מלוכה, מקום שמונחים בו חפצים מפורזים 'בלי סדר', ונראה כי כל תכליתם הוא רק להכשיל את האיש אשר יתרע מזלו ויבוא אל הארמון... אין זה אלא מלך רע וחסר לב... אמנם פשיטא שאין לך שטות גדולה מזו, כי אין לו אלא להדליק נר ולהעלות את האור או להמתין עד לזריחת השמש, ואז יגלה בעיניו תפארת המלוכה ויפוי והדר כל הרהיטים העומדים על מכונם בדיוק במקום הראוי להם, וכל אותם תמיהות שהיו לו יפלו מאיליהם.

וכדבר הזה הוא ממש, אשר בני אדם לקוצר דעתם נדמה להם על הדברים אשר אירעו להם 'כי אינם במקומם', וברור להם כי רוצים להרע להם, אך לעתיד לבוא לעת יזרח אור שמשו של המשיח יתברר למפרע כי כך היה צריך להיות בלי שינוי כלל. וכן רמזו זאת בלשון הכתוב (תהילים פב ה) 'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו', כי הבריות אין יודעים ומבינים על מה עשה ה' ככה, וכל זאת משום שבחשכה יתהלכו,

מוסיף החיד"א בפירושו (על ספר חסידים) 'ברית עולם', דהאותיות הקודמות ל'כסף' המה 'עני' (ע' קודמת לאות פ', נ' לט', והי לפני כ'), ובא לרמזו, שבטרם שהקב"ה נתן את הכסף לעשיר כבר היה העני עמך - מחשבת הבורא על העני, ונתן לעשיר כספו של עני שבבוא העת יתנם לו. גם אחר אותיות 'עני' תבוא תיבת 'כסף' - כי כשנתן לו צדקה, יבוא עליו שפע 'כסף' - שהקב"ה יתן לו ויוסיף לו ממון.

בדרך זה ביארו בהא דאיתא בגמ' (ב"ב י): 'תניא אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני מהו שאמר הכתוב (משלי יד לד) 'צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת', נענה רבי אליעזר ואמר, צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב (שמואל ב' ז כג) 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן' (ועיי"ש כמה טעמים בדבר), ועל פי האמור יתבאר עוד, כי בני ישראל יודעים שהכסף אשר מונח תחת ידם ניתן להם לצורך העני, וממילא כאשר נותנים אותו יודעים הם שלא עשו כאן 'חסד' ולפנים משורת הדין, אלא היה זה 'צדקה' ומלשון 'צדק', כי כך הוא היושר להשיב לעני את ממונו, לעומת זאת גויי הארצות סבורים שכל שברשותם הוא שלהם, וכשנותנים לעני עושים עמו 'חסד', ועל כן אינו אלא חטא, וזהו דקדוק לשון הכתוב 'צדקה תרומם גוי', כי אצל בני ישראל הרי זה בגדר צדקה, ואילו 'חסד לאומים חטאת' שנדמה להם שעשו חסד...

ד. ועל פי זה מבאר הטעם שליל א' דפסח נקרא בשם 'ליל הסדר', כי הלילה הזה הוא זמן חיזוק והשרשת האמונה בלב מתוך התבוננות בכל ניסי יציאת מצרים, וכאשר זוכים להשגת האמונה אכן רואים שכל הבריאה היא עם 'סדר' נכון, וכל דבר צריך להיות כך בעתו ובזמנו בלא שום שינוי כלל.

'כי בזה יקל מעליו הפרדת אשתו ובניו, כיון שיש לו אשה ישראלית בת חורין יהיה בעיניו קל לצאת' (והיינו שהקב"ה ריחם על העבד שלא יקשה לו בשעה שעושה רצון קונו).

באור יקרות מדקדקים בשם הגאון רבי חיים הלוי סאלוויצ'יק ז"ע, כי זה כלל גדול שלעולם אין הקב"ה מנסה את האדם יותר מכפי כוחו, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ואילו היה הדין שמותר למסור שפחה גם לעבד שנכנס 'בגפו' הרי היה זה נסיון למעלה מכוחותיו לעשות רצון ה' ולצאת לחירות, על כן אין אפשרות ומציאות שיבוא לידי נסיון קשה כזה.

על פי זה ביארו הטעם שפתח הכתוב בדיני עבד עברי תיכף לאחר המעמד הנורא של קבלת התורה, כשכבוד ה' מלא את ההר, שקרע ה' את העליונים והתחתונים וראו שהוא יחיד, אף שלכאורה היה נראה מתאים יותר שפרשה ראשונה הבאה לאחריה תתחיל במצוות עילאיות ומרוממות כדוגמת מצוות תפילין שהיא ענין 'קשר' שבין האדם לבוראו, או במצוות שבת שהיא מתנה טובה מבית גנזיו של הקב"ה, ומה טעם פתח ב'עבד עברי' - יהודי שחטא ו'נמכר בגניבתו'. אלא שבא הכתוב להודיענו, ראו כי אין מעמיד הקב"ה את האדם בדבר שאינו יכול לעמוד בו, ואין מסבכים לידי מציאות כזו, ומכאן תלמד שכל התורה והמצוות אכן ניתן לעמוד בהם, שאם לא כן אזי לא היה הקב"ה מצווה אותם.

נתונה השגחתו ביותר להמציא לו מזור ותרופה, ולהשפיע עליו רוב טובה וברכה^ה. מעתה, יבין וישכיל כל חד וחד בדיליה, בעת שרבו מכאוביו, ומצבו ירוד ברוחניות או בגשמיות, שדייקא אז עסוק אביו שבשמים עמו כ'בן יחיד', ובוו העת מתרבת אהבת אב לבן, לסעדו ולתמכו, להעמידו על דרך טוב.

אין רבו מוסר לו - הקב"ה מנסה את האדם רק לפי כוחותיו **בפרשתן** (כא ב-ג), 'כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם, אם בגפו יבוא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו, ופירש רש"י, 'אם בגפו יבוא - שלא היה נשוי אשה וכו', בגפו יצא - מגיד שאם לא היה נשוי מתחילה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית'. והקשה האור החיים הק' 'ויאמר האומר מדוע חקק ה' חוקה זו להשתנות הדין, מה לי אם היה נשוי או לא', ומבאר, כי אילו היה רבו מוסר לו שפחה כנענית אף כשהיה פנוי מתחילה, הרי כשהיו נשלמים שש השנים והגיע עת השחרור לא היה רוצה העבד לצאת מבית אדונו אלא היה אומר 'אהבתי את אדני את אשתי את בני לא אצא חפשי', מחמת ב' סיבות שעמו, א, שאינו רוצה לעזוב את משפחתו וילדיו. ב, כי אם יצא לחפשי יישאר לבדו ובגפו, ומאחר שאין זה רצון השי"ת שישאר העבד אצל אדונו, על כן ציווה שאי אפשר למסור לו שפחה אלא אם היה נשוי תחילה,

ה. וכבר פירשו את לשון הכתוב (תהלים קכא ה) 'ה' צילך', שהדבר דומה לצל הבא מאור העששית, שכפי התקרבות האדם אל האור כך יקטן הצל, וכפי התרחקותו ממקור האור יגדל הצל יותר ויותר, וכמו כן ה' צילך, בשעה שאור ההצלחה זורח ומאיר עליו אזי באמת השראת השכינה עליו פחות מבזמנים שעולם חשך בעדו - שאז השי"ת נמצא עמו הרבה יותר.

ו. ומפורש כתב המבי"ט בספרו הקדוש 'בית אלוקים' (שער התפילה פ"א) על הפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך', שלכאורה צריך ביאור מדוע שינה לשונו, פתח ב'וברך' בלשון נסתר, וסיים 'והסירותי מחלה' בלשון המדבר על עצמו, וז"ל המבי"ט. ואמר והסירותי ולא אמר 'והסיר' כמו שאמר 'וברך את לחמך' (בלשון נסתר), כי השגחת הקל יתב' על בראיו להצילם מרעתם היא יותר פרטית מהשגחתו עליהם להיטיב להם, כי הוא מיטיב לכל כדכתיב (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לכל', אבל בענין ההצלה כשהם בצרה צריכים השגחה פרטית יותר בענין החמלה, ולזה ב'ברכה' אמר 'וברך' לשון נסתר, ובענין ההצלה או הרפואה כשהם בחולי ומדווה אמר והסירותי - כלומר אני אסיר המחלה מקרבך, באופן שתדעו ותשכילו ממוצא הדבר והחולי, כי אני הוא המציל והמרפא לכל חי, בהשגחתי הפרטית עליכם.

ז. משל למי שמתדפק על דלת בית רעהו, כל זמן שהאור נראה לדופק דרך נקב ה'קוקער' יודע הוא שאין איש שם על לב לנקישותיו, אמנם כאשר יבחין כי נחשך ה'קוקער', ידע בבירור שעתה עומד אי מי מבני הבית וצופה על העומד מחוץ לדלת ובמעשיו, כמו"כ כאשר 'יחשיך' לאדם, ידע נאמנה שעתה כביכול עומד אביו שבשמים וצופה ומשגיח עליו.

ח. וזאת למדנו גם מעניינא דיומא בפרשת שקלים, דאיתא במדרש (במ"ד יב ג) שכאשר אמר הקב"ה למשה 'ונתנו איש כופר נפשו' (להלן ל יב) נרתע משה לאחוריו, ואמר 'מי יוכל ליתן כופר נפשו' (והרי כתיב, איוב ב ד) 'עור בעד

הקב"ה מכניס את האדם לתוך 'מצב' שאין לו יציאה משם, ומכיוון שבזמן הזה אין דרך לצאת לחרות על כן מתחילה לא יביאוהו מן השמים לידי 'עבדות'. רק בזמן שיש לו דרך לצאת ביובל, וכבר מתחילה הוכן עבורו 'פתח' ודרך להיגאל, אז שייך שיהיה עבד עברי.

הדברים אמורים הן בגשמיות - כאשר 'חשכה גדולה נופלת עליו' ובאה עליו הרעה רח"ל, שוודאי יש בו כוחות נפשיים להתחזק באמונתו גם בעת הצרה¹⁸, והן בעניינים רוחניים, שאם רואה האדם שיצרו מתגבר עליו הרי זה אות וסימן כי יש בידו ללחום מלחמת ה' ולנצח את יצרו, שאם לא כן לא היו מנסים אותו מן

ומכאן תשובה ניצחת כנגד היצר הרע המסית את האדם ומנסה לרפות ידיו בתואנה כי חלש הוא ואין בכוחו לעמוד בנסיון ולשמור את כל דברי התורה הזאת, כי 'אותה הוכחנו' שטענה זו היא כזב, ובוודאי יש בכוחנו להתגבר על כל פיתוי היצר¹⁹, ויכול נוכל לו.

בענין הזה למד הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בשפתי צדיק אחרי אות ט) מדברי הגמרא (ערכין כט.) 'אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג', אבל בזמן הזה שאין היובל נוהג אי אפשר לקנות איש ישראל לעבד, אעפ"י שמדובר במי שראוי מחמת פחיתותו להימכר כעבד, ויתבאר כאותו יסוד גדול, שלעולם אין

עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ועדיין אינו מגיע שנאמר (תהלים מט ח-ט) 'אִחַ לֹא פָדָה יפדה איש יתן לאלוקים כפרו וַיִּקֶר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם', אמר לו הקב"ה איני מבקש לפי כוחי אלא לפי כוחך, זה יתנו²⁰.

ט. וכך אמרו כנגד טענת היצר לאדם כי הינך כבר כ'מת' ממש ואין לך שום סיכוי לעמוד כנגד ולהתחזק מעתה, שהנה אם נראה אחד מכה את השני מכות נוראות שיש בהם כדי להמית, סימן יהיה בידנו האם המוכה עדיין חי - כי כל עוד שהמכה מכה בו וודאי שהמוכה עדיין חי... כי אם כבר השיב את נשמתו הרי היה פוסק 'המכה' מלהכותו, כי אין מכים את המת אלא את החי... על דרך זה יאמר, כי עצם הדבר שהיצר הרע מנסה להחטיא את האדם ולהפילו אין לך ראייה גדולה מזו שהוא עדיין 'חי' וכל התגברות שלו עדיין שווה לאין ערוך, שהרי 'במתים חפשי' ואין להם שום נסיונות...

י. עוד מטענות היצר להרפות ידיו של מי שמתוקף נסיבות החיים נאלץ להיות עסוק בפרנסתו 'על המחיה ועל הכלכלה', ומסית אותו היצר, כי 'אבד סברו ובטל סיכויו' להתקרב אל השי"ת מאחר שהוא טרוד למחייתו ולא זכה לעסוק בתורה בכל היום, ואינו אלא 'בעל-הבית' פשוט... אך גם על זה נאמר ש'אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו', ואם רצון השי"ת שיתעסק במסחר וביגיע כפיו הרי בוודאי 'משם' יש בידו להתקרב אל ה' לא פחות מהעוסק בתורה ועבודה, אם ינהג במסחרו ובממונו כמו 'יהודי' וכרצון השי"ת, שיהיה משאו ומתנו באמונה ובישרות מבלי להונות ולרמות את זולתו ובלא שום הוראת היתר.

וכך פירש הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בלשון הכתוב בפרשתן (כב ז) 'ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו', שדיבר הכתוב אל בעל הבית - וכדרך בנ"א לכנות 'בעל הבית' את מי שעוסק צרכי הפרנסה, כי גם הוא יכול להתקרב אל ה', וזהו שאמר הכתוב 'ונקרב בעל הבית אל האלוקים' - שאף 'בעל-הבית' יכול לזכות לקרבת אלוקות, אך זאת בתנאי אחד - 'אם לא שלח ידו במלאכת רעהו', שיזהר שלא 'לשלוח ידיו' לממון אחרים שלא כדין, אבל אם ינהג בישרות ונאמנות הרי גם 'ממעשיו הפשוטים' יכול להתעלות עדי מעלה (הובא במשחת שמן עמ' רע"ד).

ומעניין לעניין באותו עניין, ידוע מה דאיתא ב'פרשת שקלים' (במדב"ר פרשה יב, ג; הובא ברש"י רי"פ כי תשא) 'זה יתנו, אמר רבי מאיר, נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד (ומשקלה מחצית השקל), והראה לו למשה כזה יתנו', וכבר ביארו בספה"ק באופנים רבים במה נתקשה משה עד שהוצרכו להראות לו כזה יתנו, ומובא בשם האלטער (הסבא) מנובהרדוק זי"ע לבאר, כי נתקשה משה היאך יהא 'מטבע' של אדם נקי מכל חשש גזל ואבק גזל עד שיהא ראוי להביאו לתרומת ה', ועל זה הראה לו הקב"ה 'מטבע של אש' להורות לו, כי הדרך הנכונה היא לקבוע בעצמו שאין לו שום שייכות לממון השני עד שצריך 'לברוח' הימנו כמו מפני האש, ואם ככה יעשה אכן יתקדש ממונו להיות 'שקל הקודש'.

יא. כי אין הקב"ה מביא ייסורים ופורענות על האדם אלא אם בכוחותיו לשאת אותם [ואם הגיעו שמע מינה שאכן יכול לעמוד בהם]. וכך כתב רש"י על הפסוק (תהלים קמו יז) 'משליך קרחו כפתים' - 'ומדרש אגדה, כפתים, הכל לפי משא הבריות, העני לפי חוסר מלבושיו מיכל עליו', והיינו שהקב"ה משליך 'קרחו' כפי מידת הבגדים שיש לו

באר הפרשה - פרשת משפטים

במקומו רח"ל ונוקק לחסדי האחרים, וזהו את העני עמך, שהעני יהיה עמך, אתך במחשבתך ובפנימויות ליבך", ואו או ודאי שתפתח את ירך וליבך לעמוד לימינו". ובוה ביארו הטעם שנשמכה פרשת משפטים לפרשת יתרו, כי כשם שהזהיר הכתוב שלא לשכוח מעמד הר סיני, וכמו שנאמר (דברים ד ט) 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך' ותמיד יעמיד לנגד עיניו את הקולות והלפידים וכו', כך נמי ייאמר

השמים, אדרבה כל הנסיון והחושך אינו אלא בכדי להעלותו ולהביאו לידי טובה מרובה".

את העני עמך - להרגיש מצוקת העני

בפרשתן (כב כד), 'אם כסף תלוה את עמי את העני עמך', יש שפירשו במה שאמר 'את העני עמך', שבא הכתוב לומר, שכאשר עומד לפניך עני ומבקש הלוואה או נדבה אזי תכניס עצמך לתוך מצבו הקשה של עני זה, וצייר לעצמך כאילו אתה היית

לאדם שיוכל להחם עצמו בצינה ובכפור, אבל אם אין לו מלבושים להתחמם בהם אזי לא יביא ה' עליו את ה'קרח'. וכדבר הזה ממש ידוע מה שאמרו צדיקים על הפסוק הקודם לו (טז) 'הנותן שלג כצמר' - שהקב"ה מוריד את השלג כפי ה'צמר' שיש לבריות, כי לעולם אין הקב"ה מביא רעה על האדם שאינו יכול לעמוד בה.

מסופר על בחור מיושבי בית מדרשו של הרה"ק הרבי רבי זושא מאניפולי זי"ע, שבאחד הימים נשלח עבורו מכתב המודיעו על פטירת אמו, ויהי כראות הבחור את דבר המכתב נחלש עד שנתעלף, מיד חשו אליו יושבי בית המדרש ועוררוהו מעלפונו, כששבה אליו נפשו אמר לו הרבי רבי זושא - הכל טעות גמור הוא ועדיין אמך בין החיים. ואכן כעבור כמה ימים באו שלוחי ה'בי דואר' לומר שהיה כאן טעות סופר והמכתב נשלח לאדם אחר. כעבור מחצית השנה נשנה הדבר ונשלח עבורו הודעה על הסתלקות אמו מהאי עלמא, ובהאי זימנא 'קיבל' את הידיעה בשלוות הנפש, או אז אמר לו הרבי, מהר, סע לביתך כי נכון הדבר, והסביר הרבי רבי זושא דאין כאן 'רוח הקודש', אלא, בפעם הראשונה שראיתי שאין בכוחו להכיל את הבשורה הקשה הבינותי שיש כאן טעות, כי יחד עם כל קושי ונסיון נותנים לו לאדם 'כוחות הגוף והנפש' שיוכל לסבול הצרה, ומכיוון שהוא לא עמד בזה וודאי שאין צרה זו שלו כי אם של אחר (שקיבל כוחות לעמוד בזה), כמו שנתאמת לבסוף. אמנם בהגיע ה'מכתב' השני ראיתיו 'עומד' בהאי צרה ועקתא בלא לאבד עשתונותיו, הבינותי שעתה אכן כנים הדברים, וקיבל מן שמיא 'כוחות' לעמוד בקושי הצרה, על כן שלחתי מיד לביתו. בדומה לכך סיפר הגה"ח רבי זלמן בריזל זצ"ל עובדא שהתרחשה אצל ה'ינוקא' הרה"ק מפראנקפורט זי"ע, פעם באה ידיעה לאחד מחסידיו (שהיה עשיר גדול) - שאחת מספינותיו שנשאה על גבה הון רב טבעה במצולות ים, ויהי כשמעו כי כן, התעלף העשיר, וממש היה מסוכן למות, כי לא היה ביכולתו לסבול הצרה, כבוא דבר המעשה אל הרבי, שלח לאמר לו 'אין השמועה נכונה כלל וכלל', למותר לציין שכעבור כמה שעות חזרו והודיעוהו שהספינה שטבעה איננה שלו. והסביר הרבי, שלא רוח הקודש היתה כאן, אלא, אחר שלא היו לו כוחות הנפש ל'קבל' את הבשורה הקשה, הבנתי שאין זה ספינתו, כי אין מנסים את האדם אם לא שנתנו לו תחילה עוז ותעצומות לעמוד בקושי הנסיון.

יב. עפ"י מבאר עוד ה'חידושי הרי"ם' (הובא בליקוטי הרי"ם כתובות) את דברי הגמרא (כתובות לג:) 'אלמלי נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה, הוּו פלחי לצלמא' (פירוש, אם היו מלקים ומייסרים את חנניה מישאל ועזריה לא היו יכולים לעמוד בייסורים והיו משתחוים לצלם). ולכאורה צריך ביאור, וכי באו חכמי התלמוד לדבר בגנותן של צדיקים, ומה רצו ללמדנו בזה, אלא שיסוד זה באו ללמדנו - אין הקב"ה מנסה את האדם בדברים שאין ביכולתו להתגבר עליהם, ועל כן לא הכו את חנניה מישאל ועזריה, כי אם היו מכין אותם לא היה ביכולתם לעמוד כנגד המכות הנוראות, וממוצא דבר אתה למד שבדבר שניסו אותך מן השמים סימן הוא שיש בכוחך לעמוד בנסיון זה בגבורה.

יג. כה אמר הרה"ק ה'חלקת יהושע' מביאלה זי"ע מהו 'חסיד' - היינו חסד עם יו"ד (כלומר תיבת 'חסד' ואת יו"ד) ללמדך שהעושה חסד עם יהודי (יו"ד באידיש) זהו חסיד.

כידוע החל הרה"ק ה'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע להנהיג את קהל עדתו כרבי ומנהיג עוד בחיי אביו הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע (היה לו סוד גדול בזה). ויבוא יהודי אחד וסיפר ל'דברי חיים' במעלת בנו כאשר נוכח לראות בגאונותו ולמדנותו הכבירה, נענה ה'דברי חיים' ואמר, נו, בכך ראוי הוא לתואר 'גאון' אך עדיין אינו נכלל בכלל 'רבי'. המשיך היהודי לספר על עבודתו בקודש של הרה"ק משינאווא בתפילותיו בהתלהבות והתעניות והסיגופים אשר הוא עורך בקביעות, ואף על זה נענה ה'דברי חיים' ואמר, אכן, בכך ראוי הוא להיקרא 'צדיק' או 'קדוש' אך עדיין אינו 'רבי'. עד שסיפר לו היהודי, שכבר היה מעשה ביום הקור כשירד מן השמים שלג חזק, והלך ה'דברי יחזקאל' ברחובה

את עמי את העני עמך, שאם 'העני עמך' - שאף אתה עני אעפ"כ אם כסף תלווה, וכדאי היא מצווה זו שירחמו עליו מן השמיים^{טז}.

והיה אומר הרה"ק הבית ישראל זי"ע, שאין הדברים אמורים רק בהלוואת מעות כשהוא עצמו נזקק להם, אלא כך הוא גם בענייני רוחניות, שמי שבעצמו צריך 'ישועה' במצבו הרוחני, ומ"מ עומד לעזור לאחרים ולרומם שאף הוא בכלל 'מלוה לעני בשעת דחקו'.

לא תענון - הזהירות שלא לענות נפש מישראל בפרשתן (כב כא), 'כל אלמנה' ויתום לא תענון^{יח}. וברש"י 'הוא הדין לכל אדם (הזהרנו שלא

גם לגבי המצוות שבין אדם לחברו האמורים בפרשתן שעליו לצייר ולהעמיד לנגד את עיניו את הזולת וצרכיו ומחסוריו ולא יסורו מלבבו^{טז}.

איתא בגמרא (יבמות סג.) 'המלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח ט) אז תקרא וה' יענה תשווע ויאמר הנני', וביאר הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימינוב זי"ע שדברי הגמ' במעלת מלוה סלע לעני בשעת דחקו הכוונה בשעת דחקו של המלווה, שאף הוא זקוק ונצרך למעות ובכל זאת מחסר משלו בכדי לעמוד לימין העני, בזה הנו מעורר ע"ע רחמים גדולים ומובטח הוא שיתקבלו תפילותיו ואז תקרא וה' יענה. ולפי זה יתפרש לשון הכתוב 'אם כסף תלוה

של עיר, והבחין ביהודי שלא היה לו מעיל וכולו רועד מקור, מיד פשט את מעילו ונתנה ליהודי, כשהוא נשאר ללא כל מלבוש חם לגופו. כשמוע ה'דברי חיים' כזאת, מיד הסכים ואמר, אכן, אם כן, ראוי הוא לאותו איצטלא להיות 'רבי'. במעלה זו נתייחדו רועי ישראל לדורותיהם, שנתנו כל אשר להם לאחרים ולא השאירו לעצמם כלום. ביותר ביאר הרה"ק רבי חייקל מהמדורא זי"ע דלכן כרת הקב"ה 'ברית מלח' (במדבר יח ט), כי כל מהות המלח הוא לתת טעם במאכלים אחרים, אבל הוא עצמו נשאר במליחותו, אינו נהנה בכלום ואינו משתבח בכך, וכן היא עבודתנו, לתת כל אחד משלו להיטיב לזולתו, אף שאינו מרוויח מאומה. וכל מהות חייו ורצונו יהיה להיטיב לכל הברואים, ולא יעמוד על שלו, וק"ו שיזהר בכבודם שלא לצערם רק לכבד כל איש מבני ישראל בכבוד הראוי לבני מלכים. יד. פעם פנה מנהל גמ"ח אל הגה"צ רבי מאיר בראנדסדארפער זצוק"ל בעל ה'קנה בושם' ושאלתו בפיו, האם מחויב להאריך את זמן פירעון ההלוואות בעת שמבקשים הימנו אותם הלווים, שלכאורה אין זה בכלל מצות 'אם כסף תלוה את העני' (והוא רוצה לקיים המצווה בהלוואות חדשות). ענהו רבי מאיר - 'די ערשטע זאך איז די הארץ' (הדבר הראשון הוא הלב), כלומר אל תפלפל כאן אם קיימת בזה מצוות הלוואה או לא, אלא התעמק - שבדחיית זמן הפירעון החיית ממש את היהודי הלוה.

טו. מספרים על הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל, שכל ימיו נהג לקדש על הכוס בשיעור הקטן יותר (המוכר כפי שיטת רבי חיים נאה), ולא הקפיד לקדש על שיעור הגדול (המוכר כשיטת החזון איש), ולאחר פטירת הרבנית ע"ה התחיל לקדש על כוס בשיעור גדול, והיה הדבר לפלא בעיני מקורביו, עד שהוברר טעמו, כי אותו גביע הקטן קיבל במתנה מחמיו אבי הרבנית, ולכבודה קידש דייקא בו על היין, כי העדיף להדר בזה מאשר להדר ב'שיעור הכוס'... כע"ז מסופר על אחד מחסידי קמאי בעיה"ק טבריא שאחר פטירת הרבנית ביקש מנכדו שיסיר את ה'מראה' (שפיגע"ל) הגדולה שהייתה תלויה על הארון בביתו, כי בכל השנים הייתה מראה זאת לצנינים בעיניו אלא שלא אבה לומר מאומה אחר שהבין כי רצון הרבנית במראה זאת, רק מיד לאחר שהשיבה נשמתה ביקש להעבירה משם. טז. ובכלל זה מי שרוחו נשברה מכל מיני צרות העוברות עליו, ומכל מקום מתגבר על עצמו להאיר פנים לחבריו ולעודדם במילין טבין, והוא מחזק אחרים בשעת דחקו, הרי עליו הכתוב אומר 'אז תקרא וה' יענה תשווע ויאמר הנני'.

יז. הגה"ק המהרי"ל דיסקין זי"ע היה מחמיר חומרות על גבי חומרות בעסק המצות, החל מקצירת החיטים ושמירתם המעולה מכל חשש חמץ, והיה דרכו לתת את הקמח לתלמידו הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג, והלה היה מניחם בשקים ותולה אותם על גבי התקרה לבל תיגע בו יד אדם, ובכל עת יהיו לנגד עיניו. והנה נפטר אותו תלמיד באמצע השנה, ואמרו תלמידי המהרי"ל דיסקין לרבים שמן הנכון לקחת את החיטים ולהעבירם למקום אחר, ולא נתנם בשום פנים ואופן, באמרו, כל שמירות אלו אינם אלא בגדר 'הידור' (אף שהיו אצלו הידורים אלו כאש..) ואינם שווים מאומה אם מחמתם תוציא האלמנה אפילו 'קרעכץ' אחד (אנחה אחת), שתאנח ותאמר לנפשה שלא רק שבעלי עזבני אלא גם זאת שאינני ראויה לשמור את הקמח של הרבי...

יח. ואם הזהיר הכתוב (כב כד) 'לא תהיה לו כנושה', וזוהי אזהרה למלוה, שלא יכלים את הלווה שאין בידו לפרוע

באר הפרשה - פרשת משפטים

יעזרם, גם הוא יחשב מענה... אם אחד יענה ואין עוזר, העונש על כולם, כי מי שבידו למחות ביד המצער ולא מחה, או שהיה בידו לבוא לעזרתם ולא עשה כן, אף זה נתפס בעונש המר והנמהר כאילו הוא עצמו עינה אותם, שהקפיד הקב"ה ביותר על צער האלמנה והיתומים^ט.

והנה, רצון הבורא שיהא האדם וותרן^י בממונו, ויקיים בנפשו 'מה הוא רחום וחנן אף אתה רחום וחנן' (שבת קלג:): לרחם על כל יהודי באשר הוא, לשום עיניו

לענתו) אלא שדיבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ומצוי לענותם'.

נוראות כתב ה'אבן עזרא', בהוסיפו לדקדק על המשך הכתוב (שם כב-כג) 'אם ענה תענה אותו, כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים', ולכאורה צ"ב דפתח בלשון יחיד 'אם ענה תענה' וסיים בקללה על הרבים - 'אתכם'. אלא מבאר ה'אבן עזרא', 'כי כל רואה אדם שהוא מענה יתום ואלמנה ולא

חובו, וכדברי רש"י 'לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו אלא כאילו לא הלויתו, כלומר לא תכלימהו'. מכאן תלמד להיזהר בכבודו של כל אחד ואחד, ואל תאמר - אה, פלוני שנהג עמי לא כדין ושלא כראוי מותר (ואף מצווה) להכלימו ולביישו, כי גם לווה זה שלא כדין נהג עמך, שהרי בדין מחויב הוא לפרוע את חובו, והוא בכלל 'לוה רשע ולא ישלם', מכל מקום לא הותר דמו להכלימו ולביישו, אם כן אין איש מישראל שהותר דמו להישפך.

וכבר אמרו חז"ל (ברכות מג:): נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, ולמדו זאת מתמר שלא גילתה על יהודה אלא אמרה אם יודה וכו', הגה"ק מאוסטראווצע זי"ע היה אומר, שהרבה יש להתבונן בלימוד זה, דאם יהודה לא היה מודה שהוא עשה את המעשה, היו מוציאים להריגה את תמר ושני עובריה - ואף על פי כן העדיפה להפיל עצמה לכבשן האש ולא להלבין ברבים את פני מי שמסכים שיהרגו שלשה נפשות בישראל - בכדי לשמור על כבוד עצמו, היש לך... גדול מזה... ודייקא ממעשה זה למדו חז"ל 'נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים', כי כ"כ גדול חומרת הדבר...

יט. מעשה נורא ממנו נלמד חומר הזהירות שלא לפגוע באחרים הובא בספר 'חוט המשולש' (תולדות החתם סופר וחותרו הגר"ע אייגר והכתב סופר, מאת בנו של הכת"ס), כי הגאון רבי משה חריף זצ"ל היה מרא דאתרא בעיר פרעשבורג, וניהל עדתו במשך עשרות שנים, וכשהזקין ולא היה בכוחו להנהיג קהילה קדושה וגדולה כזו ביקשו ממנו ראשי הקהילה למנות 'משנה למלך' אשר יורה להם את הדרך ילכו בה, והסכים רבי משה ומינו את הגאון רבי עקיבא אייגר בעל 'משנת דרבי עקיבא' (זקינו של הגאון הנודע רבי עקיבא אייגר) לעמוד לימינו. ולאחר זמן מה בקשו אנשי העדה מרבי עקיבא שידרוש בבית הכנסת הגדול, אך רב העיר לא הסכים לכך, והפצירו רבות ברבי עקיבא שידרוש עד שהסכים להם. ולאחר שנסתלק המרא דאתרא רבי משה חריף זצ"ל (בג' אלול תקי"ח) נעמד הגאון רבי עקיבא להספידו כראוי לחכם בפניו, 'וראה זה כי נורא הוא, באמצע הספידא הפסיק ואמר שהנפטר אינו מניחו להספידו עוד ותובע אותו לדין לפני בי"ד של מעלה, ובכל זאת ניסה שנית לדבר דבר אבל הפסיק שנית ולא הספידו עוד, וכאשר בא לביתו נחלה ר"ל ובימים מועטים עלתה נשמתו השמימה' (בט"ו אלול). והדברים מזעזעים כל לב עד כמה צריך להיזהר בכבוד הבריות... ומידה טובה מרובה כאשר האדם נזהר בכבוד חברו עד קצה האחרון... כמה טובה וברכה ממשיך על עצמו. כ. המוותר לחברו ומסיר מעליו כל טינה שבלב, ואף מסייע לו בעת צרתו, שכרו הרבה מאוד. וגם זאת מצינו בפרשתן (כג ה) 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו... עזוב תעזוב עמו' ובתרגום 'משפך תשבוק מזה דב'לפך עלוהי ותפ'רק עמה', היינו ש'עזוב תעזוב' כל טינה שיש בליבך על 'שונאך' זה ותעמוד לעזרו. ומבאר בספר הקדמון 'ברית מנוחה' שהכוונה היא, אם משבק - תעזוב ותסיר כל אשר יש לך בלבך על חברך, אזי תשבוק - תיעזב אף אתה מכל הצרות הבאות עליך, כי הקב"ה עזוב יעזוב מעמך את כל חטאיך ותישאר נקי מכל רבב.

וכבר שמענו סיפורים ומעשיות לרוב, כי ה'מוותר' משלו, לא די שלא הפסיד מויתורו, אלא גם רווחו יעלו עשרת מונים, מעשה בשני יהודים מדרי ארה"ב שהיו 'מחותנים' וגם 'שותפים' בעסקיהם, מלבד השותפות בעסקים הייתה ביניהם כמין 'שותפות' בדבר מצוה, שניהם כאחד קרבו וחזקו איש יהודי בודד בעולמו (גלמוד), מפיתם אכל ובביתם ישן, פעם בבית הראשון ופעם בבית השני, כי מתחילה היו מתעסקים עמו במסחרם וראו שהלה מרבה לדבר עמהם עד שהבינו כי הוא מניצולי ה'מלחמה' והוא בודד בעולמו שאין לו עם מי לדבר דיבורים של מה בכך,

והחלו לקרוא לו ולהכניסו לביתם, והנה מסכן זה נעשה עם הזמן יותר ויותר 'בן ביתם' ממש, עד שהרגיש בנוח להעיר הערות 'מחכימות' על כל הנעשה בבית, חפץ זה מתאים להעמיד כאן וחפץ פלוני לא וכו', כשקנו וילונות לחפות את הכתלים, הביע את דעתו שאין בהם כל יופי, ועדיף היה אם בעלת הבית תקנה וילונות אחרים, והנה 'בקבלת מרותו' לא היו השנים 'שותפים', כי בני ביתו של אחד מהם לא סבלה את הערותיו בשום פנים ואופן. עד שבאחד מערבי השבתות קנתה האשה והעמידה עציץ פרחים על השולחן אך הלה נכנס והורידו מהשולחן בטענה שאין זה אלא מכער את הבית, אז פקעה סבלנותה של בעלת הבית, ובמעין גערה 'העמידה אותו על המקום', שאכן הם מאד מאד שמחים בשהותו בביתם, אבל עדיין מותר להם להחליט בכל הנוגע לביתם, למען יכיר וידע מיהו בעל הבית ומיהו האורח שנוהגים בו חסד, הלה נפגע וברח משם, ומאז לא אבה להתארח רק אצל המחונן - השותף השני. כשבא האיש לביתו ושמע מבני ביתו מעשה שהיה כך היה החל לשלוח שלוחים לפייסו ולבקש מחילתו של האורח, ואכן, מתחילה לא אבה להתפייס, עד שכעבור זמן הצליחו לפייסו, והכל שב להיות כמקדמת דנא, והיה מתארח בשתי הבתים, ולא עוד אלא במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים... והלה החל לשהות בבית שפגעו בו יותר מאצל השני, גם בהגיעו לגבורות ונעשה 'סיעודי' שהה בבית הפוגע, שם השיב את נשמתו ליוצרה כשהוא ערירי, ושם ישבו 'שבעה' על פטירתו.

אחר הפטירה נתגלה שהלה השאיר אחריו 'ירושה' בת \$6,500,000, וגם נמצאו 'צוואות' מפורשות שהוא מוריש את נכסיו לשני מארחיו, הללו מיהרו לסדר שה'צוואות' יהיו מקובלים וטובים לפני בית המשפט והשלטון (שהרי הלה ערירי היה, ומסוכן הדבר שהממשל יקח לעצמו את הנכסים), וכאן נתגלה דבר, כי שלושה צוואות כתב הנפטר, הראשון לפני בריחתו - שם נכתב שכל שותף יירש 3.25 מיליון, השני בעת שלא אבה להכירם, אז כתב שנותן ל'מסלק' \$1,000 ותו לא מידי והשאר לשותפו, והשלישית כששב לביתו - שם חזר לתת לשניהם שווה בשווה לכל אחד 3.25 מיליון והפקידה ביד מארחו (הפוגע לשעבר...), והנה, לחרדת לבו רואה הראשון, שבעת ה'משפט' מרמז מחוננו וקורץ בעיניו אל ה'עורך דין', וזה מבין את 'שפתו' ומוציא לפני השופט רק את הצוואה האמצעית, לפיה הוא מקבל רק אלף דולר ותו לא מידי, לשונו נעתקה מפיו לנוכח מעשה הגזל לאור היום - וידע שבידו העתק מהצוואה השלישית, אבל מכיוון שה'שותף' הלז הוא גם 'מחוננו', ולא אבה להחריב את צאצאיהם שנישאו יחדיו, שתק ולא עורר כל מהומה, ויצא הפסק מעוות כאיוולת מחוננו...

אחר הדברים האלה, חכך המפסיד, אולי עפ"י תורה עלי לחזור ולתבעו וכו', והיו המחשבות טורדות אותו, ככל שעברו הימים לא ידע לשית עצות בנפשו איה הדרך הנכונה במצב כגון דא, אחר מחשבות רבות, נסע לארה"ק להשתתף בשמחת קרובי משפחתו, עלה למעון רבו ה"ה הגאון בעל 'שבט הלוי' זצ"ל, הרבנית שפתחה את הדלת עצרה בעדו מלהיכנס באומרה שהרב עסוק בלימודיו כעת, אבל הוא נענה ואמר לה, ענייני כרוך ב'פיקוח נפש' ממש, הכניסנו הרבנית אל הרב, והוא ערך לפניו סדר הדברים ושאלתו - מה תפקידו בזו השעה, ענה לו רבו, לערכאות לא תפנה אבל ל'דין תורה' מותר לך להזמינו... סבר האיש וקיבל, נפרד מפני רבו ויצא מחדרו, בעודו עומד סמוך לדלת והוא מהרהר בלבו, לא אמר לי רבי שעלי לתבעו בדין תורה רק שמותר לי להזמינו... ובתוך כך הוא שומע את קול רבו קורא אליו לחזור, וכה אמר לו באותה מטבע לשון - לא אמרתי שעליך לתבעו בדין תורה רק שמותר לך להזמינו... אבל דע נא, שעל וותרנות משלם הקב"ה בעולם הזה, וכן עשה.

חזר האיש לביתו בשלוות הנפש ושמחה רבה, כי הדרך הייתה ברורה לפניו, ולא עוד אלא ששרף את הצוואה השלישית שהייתה בידו, מאותו היום ואילך, האיר ה' פניו אליו, ורמה קרנו באופן נפלא, בכל מקום שרק הניח ידו בירכו ה' והגדיל רכושו וממנו פי כמה וכמה, עד שתוך תקופה קצרה מצא שהרוויח יותר מעשרה ידות מאותם 3,250,000 שכביכול הפסידם, כעבור עשרים שנה תמימות, הגיע האיש לקאנאדא שם הגיעה שמועה לאזנו שבעל שה'ל שוהה באיזה מלון שבעיר, החיש פעמיים שמה, ויהי אך ראהו הרב מרחוק נענה לקראתו, האם אכן ראית שעל וותרנות משלמים מן השמים בעולם הזה...

עוד מעשה נציגה נא להראות עד כמה מרוויח המעביר על מידותיו, המוותר ומוחל אף למי שגרם לו רעה או בזיון. לפני כמה שבועות ערך הרב יכ"ט שליט"א מעי"ת ביתר קידושא רבא לבתו שנולדה לו לראשונה י"ג שנים אחרי נישואיו, וכך סיפר לי האיש, לפני כמה שנים נערך בעיה"ק צפת אסיפה גדולה לעסקני ידועי שם, באמצע האסיפה ניגש איש אל אחד המשתתפים והוא בעל תפקיד חשוב מאד, וביזהו בבזינות ובשוות נוראות לא יאומן כי יסופר, מיד ניגש אליו איש פשוט והתחנן בפניו, אנא אל תשיב לו מאומה, ותנהג כאילו לא היה כאן סערה,

וליבו להיות מיצר בצרתם של ישראל. ואף כששורת הדין עמו יכנס לפניו משורת הדין^{כא}. ויותר על הממון המגיע לו, בכדי שלא להקניט ולצער את חברו והמקום ימלא חסרונו. וכפי שמצינו במלווה את העני שנמל ממנו משכון הואיל ולא פרע חובו, ישיב לו כסות לילה

בלילה ושל יום ביום - 'כי היא כסותו לברו היא שמלתו לעורו במה ישכב', ואם לא ישיבנו ויצעק הלווה העני אל ה' (אף שאין כל צדק בטענותיו), אזי - 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני'. וכתב ה'ספורנו, 'אעפ"י שלא יוכל לצעוק עליך חמס שהרי הוא חייב לך, מכל מקום

והענק זכות שתיקתך לאחי שהוא בחור מבוגר ועדיין לא מצא את זיווגו הראוי לו, ואכן, בס"ד הצליח הלה להתאפק, ולא ענה כלל למחרפיו, ומיד כעבור שבועיים מיום המהומה בא הבחור הנ"ל בקשרי אירוסין למז"ט.

כשהגיע שמע המעשה לאזני ב"ב של הרב יכ"ט הבינה כי 'מכרה זהב' לפניו, והחלה ממתנת - מתי יבוא לידי ואקיימנה, מתי אזכה אף אנכי לבושות ובזיונות, אשתוק ואזכה לחבוק בן, עברה תקופה, והרב יכ"ט שבת שבתו יחד עם ב"ב בעיה"ק צפת, בעודה מהלכת ברחובה של עיר נטפלו אליה קבוצת אנשים והחלו מטיחים בה דברי הבל וגנאי, הקולות לא יחדלון והבושות מתגברות מרגע לרגע, והנה רואה הרב יכ"ט שב"ב בוכה מאין הפוגות, לתומו חשב שהבכיות באות בגלל הבושות, וכבר חשב בדעתו להדוף את המביישים, אז התחננה אליו האשה, עזוב אותם, ובהמשך היום אסביר לך מה נעשה עתה עמנו... משבירכו 'ברוך שפטרני' על המציקים שעזבו אותם למנוחות, הסבירה האשה, הרי לזאת ייחלתי, ציפיתי וקיויתי, ומכיוון שזכיתי ל'בושות' מיד פתחתי את פי בתפילה על זש"ק לפני בורא עולם, ואכן, שמע אלוקים הקשיב בקול תפילתם, וכעבור זמן קצר נושעו בישועה שלימה, ועתה הם חובקים בעזהשי"ת את בתם שנולדה למז"ט.

עוד בכוחם של בזיונות להמתיק את ה'דינים' שמעתי מבעל המעשה, שלפני שנה נישא למזל"ט, ובשב"ק שלפניו עלה לתורה כנהוג, בביהמ"ד הגדול דשיכון וויז'ניץ בבני ברק, משום מה היה רעש ובלבול ב'עזרת הנשים', ומשגמר לברך אחר ה'עליה' לא זרקו עליו מיני מתיקה כנהוג, והיה החתן מתבייש באופן נורא, עד שכיסה את פניו ועיניו הדומעות בטלית שהתעטף בעת העליה. משבאו לערוך סעודת השבת פנה אליו אחד מבני המשפחה, בבקשה, אנא מחל נא בלב שלם לאלו האשמים בדבר בזיוןך, והענק זכות זו עבורי כי ממתין אנכי זה שנים ללדת בן (אחר לידת בן הראשון ייאלו אותם הרופאים לגמרי, וכבר עברו כמה שנים טובות מאז), קיים החתן מצוות קרובו, ואכן 'כעת חיה' נולד להם בן למז"ט ביום י"א שבט תש"פ, וביום י"ח נכנס בביתו של אאע"ה.

כא. הנה ידוע דבר המעשה שבאתה אשה (היא ובנה) מחוץ לירושלים להיות כ'אורחת' ללילה אחד בביתו של הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהל זי"ע, ומלילה אחד נמשך שהותה לשבוע, לחודש לשנה ועוד שנים רבות. ויהי היום כשהגיע הרבי לשנותיו המאוחרות הוצרכו לבנות עבורו בית הכסא נוסף בחצר הבית, הבנייה אמורה הייתה להקים קול רעש, ע"כ הקדימה אותה אורחת - בעה"ב, והקימה קול זעקה שאיננה נותנת את הסכמתה לבנות בית הכסא בשום פנים ואופן, כי הדבר מפריע לה ולשלוותה. משהגיעו הדברים לפני הרבי נענה ואמר - 'היא צודקת', אם הדבר מפריע לה אסור לבנות כנגד רצונה. ושמה תחשוב כי ר' שלומ'קה ראה בזה מצוה של עזרה לדל ואביון, הסכת ושמע, ביום מן הימים באה האשה לפני הרבי ו'הזכירה' את עצמה, כי הדירות אשר תחת בעלותה בעיר תל אביב עומדים זמן מה ריקניות משוכרים - ומבקשת שיפעל נא הרבי שתמצא במהרה שוכרים לדירתה, כי כל יום שעובר הפסד ממון הוא... בוא וראה עד היכן טוהר המידות מגעת. ואף אמנם שאלו המדרגות גבוהות עד מאד, מ"מ יש לנו ללמוד מכאן להבליג ולהיות מעביר על מידותיו.

באחרית ימיו של הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע נחלשו כוחותיו וכמעט שלא נשמע קולו ב'דברי תורה' שאמר בשולחנו הטהור, ורק אותם שישבו בראשונה זכו לשמוע דברות קדשו. אחד האברכים שחשקה נפשו לזכות לשמוע 'דברי אלוקים חיים', הקדים לבוא כב' שעות לפני עריכת השולחן, נחבא מתחת לכסאו של הרבי, וכך קיווה לשמוע את דברי הרבי. אך, כרגעים אחדים לפני כניסת הרבי לעריכת השולחן הבחינו המשמשים בקודש שישב לו אברך כשהוא 'מצטמק ויפה לו' תחת הכסא, והחלו לדחפו ולמשוך אותו ממקומו, ותרב המהומה עד שהאברך נעץ את שיניו באצבעותיו של אחד הגבאים ונשכו, הגבאי החל לצעוק, ובתוך כך הופיע הרבי. הרבי ששמע את הסערה הגדולה בירר מה היה, כשמעו את דבר המעשה קרא לאברך ואמר, אכן, עפ"י האמת הצדק עמך... אך קבלה קיבלתי מאבותי הק' שיהודי ניכר דייקא בזמן שהוא צודק, והיינו שאז ניתן לעמוד על טיבו, אם הוא מוותר על אף שהצדק עמו, או שיעשה מעשים אשר לא יעשו כנשיכת אצבעו של הגבאי.

ה), ואם במתים כן, ק"ו שיש לנו להזוהר מאונאת דברים לאנשים חיים, שהרי אין לך רש גדול יותר ממי שחברו דוקר אותו בהרצובות לשונו ואין בידו להגין על עצמו¹¹.

דם הברית - כריתת ברית עם הבורא במסירת דם נפשו אליו בפרשתן (כד ה), 'ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה', כתב האברבנאל (בספרו מצמיה ישועה, הובא באוהב ישראל פר' שקלים) כי כך היה דרכם של המלכים כורתני ברית, כל אחד פוצע מעט את אצבעו ומטיף דם מאצבעו אל תוך יינו של רעהו, וכששתו כל איש את יינו המעורב בו דם רעהו, נתערבו דמיהם איש ברעהו, וזוהי 'כריתת ברית'. ואפשר לרמוז בזה הנה דם הברית, כשאדם מקריב מדמו ומרצונותיו לבוראו¹², הרי כביכול מתערבב 'דמו', והוא מתאחד כביכול עם האדם... עד כדי כך חשוב 'קרבנו' של האדם מעצמו לבוראו¹³, ביראת שמים ויראת חטא¹⁴.

כשיצעק אלי על עניונו הגורם לו להיות ערום בלי לבוש על ידך, אתן לו קצת ממה שהייתי חונן אותך יותר על ספוקך כדי שתוכל לפרנס בו אחרים'.

הוסיף הגר"א זי"ע (הובא בליקוטי בתר ליקוטי משנת תש"כ) על הפסוק (כב כב) 'אם ענה תענה אותו' אפילו אם תעשה זאת 'לשם שמים' כדי שהלה - 'צעק יצעק אלי', גם זה נחשב לחטא ו'שמוע אשמע צעקתו' להענישך, וראיה לדבר מפנינה (שמואל א' ו) שהייתה מצערת את צרתה חנה על שלא זכתה לבנים, והתכוונה לשם שמים (ב"ב מו.), והקניטה אותה לעורר את לבה שתתפלל אל הקב"ה בדמעות שליש שתזכה בפרי בטן, ומ"מ נענשה פנינה כמו שנאמר (שם ב ה) 'עד עקרה ילדה שבעה רבת בנים אומללה', שנפטרו צאצאיה על פניה ל"ע¹⁵.

זכבר אמרו חז"ל (ברכות יח.) 'לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא, ואם עושה כן, עובר משום 'לועג לרש' (משלי יו

כב. ידוע ביאורו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, כי כמו המכניס ידיו לתוך להבות האש - אפילו באונס גמור, מ"מ לא יועיל לו טענת אונס, וידיו נכווים ונשרפים (ואף אם היה הדבר 'לשם שמים' לא יועיל לו מאומה), כך נמי לעניינינו - כל צערו של יהודי 'אש' הוא, ואף אם הוא באונס, וגם כשמתכוון 'לשם שמים', הרי הינו מתעסק באש בוערת. כג. בפרשתן (כב ל) 'לכלב תשליכון אותו', וברש"י ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר (לעיל יא ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו' אמר הקב"ה תנו לו שכרו. לאידך מצינו בדעת זקנים מבעלי התוס' שפירשו דכיון שהוא שומר הצאן [ונובח להרחיק הזאבים] לכן מכירים לו טובה ומשליכים לפניו הנבילות, הקשה כ"ק אדמו"ר מפנינסק קארלין זי"ע, שלכאורה ב' טעמים אלו סותרים זה את זה, האם הכלבים זוכים לשכר על הנביחה או על שתיקתם מלנבוח, ותירץ דאכן זוהי גדלות וחשיבות - לדעת מתי לנבוח ומתי לא לנבוח, ועל כגון דא זוכים לשכר מיוחד (פרנסה לדורות עולם).

כד. סיפר החסיד רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל שזכה לשמוע מפ"ק של הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כששהה בפרשת יתרו בארה"ק בשנת תרצ"ג לפ"ק, ובאמצע עריכת שלחנו הטהור זעק בהתלהבות אש קודש 'והייתם לי סגולה, וכי אנו מחפשים אבני סגולות למיניהם, רק ס'קאסט בלוט' (פירוש, לקיים התורה צריך למסור רצונו ונפשו ודמו אל הש"ת), ואכן לזו כוונת הקב"ה להיות לו 'עם סגולה' שנמסור נפשנו לפניו, ואז הוסיף ואמר בלבת אש קודש, אמנם, אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וכל הנאה שאדם מוותר ומתאפק מלעשותו לכבוד ה' והשכינה, זוכה שהקב"ה משלם לו על כך ומחזיר לו הנאות כאלו במקום אחר.

כה. הגה"צ אב"ד נייעפעסט זצ"ל היה מספר בכל ליל שב"ק מתוך דמעות שליש (כשהוא מקדים לומר שכבר סיפר מעשה זה, אך באמת צריך לחזור ולשנן את המעשה הבא בכל יום ויום עד שיכנסו לתוך הלב), כי אחר הסתלקותו של הרה"ק ה'ייטב לב' מסיגעט זי"ע בו' אלול תרמ"ג לא מצא בנו הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע מקום לעצמו מגודל הכאב והקושי על אבדן אביו הקדוש זי"ע, וחשב לעצמו כי הנה מתקרבים ובאים הימים הנוראים והקדושים, ר"ה ויוה"כ, ובטח ימצא בהם חיוזק לנפשו, אך נשאר כמו שהיה מקודם, כך עברו עליו גם ימי חג הסוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה, וגמר בדעתו לנסוע לישבת בראשית' אל הרה"ק משינאווא זי"ע כשהוא בטוח ששם ימצא מזור ותרופה לשברון ליבו הגדול.

והנה בליל שב"ק פירש הרה"ק משינאווא הלשון שאומרים ב'זמירות' (אזמר בשבחיו) 'נעביד להון כתרין במילין יקירין', שהנה מצינו (עי' אונקלוס שמות ז, יד) ש'יקירין' הוא מלשון כבוד וקושי, ומעתה יש לומר, כי נעביד להון כתרין

באר הפרשה - פרשת משפטים

יוצא בשן ועין - שמירת עיניים והפה

בפרשתן (כא כו-כו) 'וכי יכה איש את עין עבדו וכו' לחפשי ישלחנו תחת עינו, ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו', וביאר בזה הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע (תשנ"ד ס"ג) בשם צדיקי הדורות, כי 'שן' רומז לתאוות האכילה ולענייני דיבור, ואם 'יפיל' את שינו', כלומר שיכה את היצה"ר בעניינים אלו, שלא לילך אחר תאוותיו, וישמור פיו מלשונו מלפגוע בשני ומלדבר דברים אסורים, וכן אם 'יכה את עינו'

- שישמור על העיניים כדבעי, אזי שכרו ש'יצא לחירות' מיד יצרו הרעי".

והדברים יתבארו ביותר על פי מה שכתב רבינו בחיי בביאור דין 'שן ועין', וז"ל, והטעם בזה מפני שלא נשתעבדו אלא בשן ועין, כנאמר (בראשית ט כב) 'זרא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ', ראה בעיניו והגיד בפיו, ונתקלל על זה 'ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו' (שם כה), וזיון שלקן

- נעשה 'כתר' למלך מלכי המלכים הקב"ה, על ידי אותם הדברים הכבדים והקשים לאדם, שבשעה שהוא מתגבר עליהם הרי הוא כביכול נותן 'כתר' להשי"ת. וביאר במשל, למלך רם ונישא אשר כל בני מדינות המלך אהבו אותו עד מאד, ונמלכו וגמרו להעניק לו כתר מפואר אשר 'עין לא ראתה' משובץ באבנים טובות ומרגליות נדירות ומרהיבות עין להראות לו אהבתם הגדולה אליו, ואכן כל אחד ואחד הוזיל זהב מכיסו, וביחד הצטבר סכום עצום, ורכשו מרגליות גדולות וקבעום בתוך הכתר, אך 'משום מה' לא היה לכתר 'לא טעם ולא ריח', ולא מצא חן בעיני כל רואיו. ולא ידעו מה חסרון יש בו, ומפני מה אין בו חן על אף כל המרגליות היקרות הללו ולמרות כל המאמצים הגדולים אשר הושקעו בו. וקראו למומחה שיגלה להם סוד הדבר, הלה עיין בכתר ובחנו מצד לצד, ומיד הבין את שורש החסרון, וכה אמר להם, הנה החן והיופי של הכתר הוא כאשר מכל עבר שאתה מביט בו הינך רואה את כל היהלומים והמרגליות משתקפים כאחד, אך בכתר זה אין רואים בכל יהלום אלא אותו בלבד, ואין עצה ואין חכמה אלא לקבוע בתוכו 'מראה' (שפיג"ל) העשויה מזכוכית פשוטה, ועי"ז ישתקפו כל האבנים הטובות זה בזה, וקרני זיו אורם יבהיקו למרחוק, ובכך יעלה הכתר חן ושכל טוב.

וכך הוא גם הנמשל, כי 'כתר יתנו לך ה' אלוקינו מלאכים המוני מעלה', ואין לנו שמץ השגה בעבודתם הקדושה והנוראה, אך כביכול עדיין חסר את ה'חן' והיופי, וזה נשלם רק על ידי עבודת בני ישראל 'במילין יקירין' - בדברים הקשים והכבדים עליהם, כל חד וחד בדליה, וכלשון קדשו 'ער רייסט זיך איבער זיי', היינו שקורע את עצמו להתגבר ולעבור מעל כל הקשיים למיניהם, וככה חזר הרה"ק משינאווא יותר מחמישים פעמים 'ער רייסט זיך איבער זיי... ער רייסט זיך איבער זיי... כשכולו בוער בשלהבת אש קודש'. ובשמוע דברות קודש אלו נחה דעתו של הרה"ק רבי משה יוסף, כי הן אמת שקשה לו מאוד בהילקח אביו מעל ראשו, אך זאת העבודה המעלה חן בעיני המקום ב"ה, ועל ידי שיתגבר יזכה ל'נעביד להון כתרין'.

וכמו שאמר הרה"ק מקאברין זי"ע שכל יפיו של 'כתר המלכות' בא לו מהחללים הריקים - מקום שלא ניצוק בו לא זהב ואף לא כסף אלא אוויר ריק מכל... ומשם נתפשט היופי לכל הכתר כולו, וכלומר ממקום הקושי והייסורים משם מתקלט ומתכבד הקב"ה.

כו. הנה בגמ' (ב"מ לב ע"א וע"ב) דנו באריכות האם יש איסור מדאורייתא לצער בעלי חיים, והוכיחו מהא דקתני בברייתא לעניין מצות פריקה וטעינה האמורה בפרשתן (כג ה) 'אוהב לפרוק ושונא לטעון [כלומר, שאם עומדים לפניו ב' חמורים, אחד מהם של אוהבו והוא כורע תחת משאו ומצוה לעזור לו 'לפרוק' את המשא, והחמור השני הוא של שונאו, וזקוק לעזרה בכדי להטעין את המשא על גבי החמור] מצוה בשונא [אף שתמיד מצות פריקה קודמת למצות טעינה, מחמת צערו של החמור, אך כאן יש להקדים לטעון את חמורו של שונאו] כדי לכוף את יצרו, ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה [שהלא החמור השני מצטער עתה מכובד המשא שעליו, ותירצו] אפילו הכי כדי לכוף את יצרו עדיף, ועדיין לא נתבאר כיצד 'כפיית היצר' דוחה מצות עשה מדאורייתא של 'צער בעלי חיים' (וע' מנחת חינוך מצוה פ אות ח), וביאר הר"י מלוניל (הו"ד בשיטמ"ק שם) וז"ל, כפיית יצר עדיף יותר מכמה מצוות, שנאמר (תהילים נא יט) 'זבחי אלוקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה'.

כז. מעשה באחד שנכנס אל הרה"ק מרוזין זי"ע, והתאונן בפניו על שהעיניים כואבות לו, נענה הרוזינער ואמר לו, 'מי אמר לך שהעיניים כואבות לך, אולי אתה מכאיב לעיניך' (בראיות שאינן הגונות).

וּכְבַר הַגִּיד ה' חוּזָה' מְלוּבְלִין זי"ע (דברי אמת פר' תרומה) את גדולת יום ראש חודש אדר, במאמרם (ביצה טו:) 'הרוצה שיתקיימו נכסיו, יטע בהן אדר', כי 'נכסיו' - הנשארים כקנין בידי האדם לנצח, הם מעשיו הטובים, (ראילו 'כסף וזהב' אינם נכסים נצחיים שהרי 'לא במותו יקח הכל, לא ירד אחריו כבודו' - תהלים מט יח), ובפרט ה'תפילות' שהם מדברים העומדים ברומו של עולם (ברכות ו: וברש"י ד"ה דברים), ולא עוד אלא שעיקר התפילה בלחש היא, וזהו 'נכסים' מלשון כיסוי והצנע, וזהו אמרם 'הרוצה שיתקיימו' ויתקבלו לרצון 'נכסיו' - אלו תפילותיו, 'יטע בהן אדר', פירוש יתפלל על זה בראש חודש אדר, או יפלה ה' את תפילתו, שנאמר אדיר במרום - זה התפילה העומדת ברומו של עולם, ה' - נעשה כולו 'רחמים', יתקבלו בקשותיו ויתמלאו משאלותיו.

ובפרט שהאי יומא - הוא 'ראש' לכל חודש אדר, שכולו זמן 'עת רצון', כמו שהובא ב'צמח צדיק' (חודש אדר ד"ה משנכנס אדר) בשם זקנו הר"ה ק האהבת שלום' זי"ע, ד'אדר' ר"ת ר'עוא ד'רעון א'שתכת, היינו שכל החודש כולו הינו עת רצון לפעול בו דבר ישועה ורחמים.

האברים החוטאים נפטר הגוף מעונש עבדות, עכ"ל. והרי שהפגם ב'שן ועין' מביא את העבדות והשעבוד, וממילא זה הנוהר לקדש אברים אלו זוכה לצאת מעבדות לחרות ולנאות עולם.

ראש חודש אדר - חשיבות היום וסגולתו

עומדים אנו בשערי שמחה - שערי חודש אדר - משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כט.), בספרים מובא בשם רבי חיים וויטאל זי"ע, סגולה גדולה לקרוא ספר תהלים בראש חודש אדר.

בספר 'דבר נחמד' (להנה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל, ער"ח אדר) הביא ז"ל, הרה"ג כמוהר"ר אליהו בתן ז"ל והרב המופלא כמוהו"ר חיים אבולעפיה ז"ל קבלו מתלמידי מורנו כמוהר"ר חיים וויטאל ז"ל, שצריך אדם... ביום משמרת ר"ח אדר ולקרוא את התהילים כולו וזה סגולה לתיקון הנשמה ויש בו עוד כמה סודות טמירים, ורצוי שביום זה יתאספו יראי ה' ויעשו תקון זה.

כבר אמרו להמשיל את הנהנה מ'עולם הזה' שלא באופן הראוי, ליהודי שהיה לו 'בית עסק' לממכר 'שקי קמח', והיה קונה את השקים מערבי אחד, וכך היה ההסכם ביניהם - על כל שק שיעביר הערבי יטיל היהודי 'פרוטה' לתוך צלוחית, ולבסוף ימנו יחדיו את המטבעות בכדי שידעו כמה שקים נתן לו, וישלם לו היהודי שכרו הראוי כמניין השקים. אך הערבי הדומה לחמור - בטיפשותו כי רבה - המתין לשעת הכושר כשיסובב היהודי את ראשו, וגנב מלא חפניים מהמטבעות שבצלוחית, בחשבו שהוא מרוויח בזה הון רב, ואין ה'שוטה' מרגיש שבזה מפסיד לעצמו 'הפסד מרובה' - שהיהודי לא ישלם כי אם על מספר שקים קטן יותר. והנמשל מובן, לכל יהודי יש 'ערבי' קטן היושב על מפתחי לבו, וצופה רשע לצדיק - וממתין לשעת כושר כשלא יעמוד על המשמר ו'גונב' כמה ראיות אסורות, בחשבו שהנה הרוויח בזה 'הנאה ותענוג', וכמה לא חלי ולא מרגיש עד כמה הנאה ותענוג הפסיד לעולם הנצחי, ובפרט שאין אדם מפסיד אפילו בהאי עלמא - והבורא ישלים לו בכפלי כפלים.

פרשת שקלים

אמנם, כדי לזכות ל'זקיפת ראש' על האדם לפתוח פתח, להשתוקק לצאת מהרפש והמיש שהוא שקוע בו, וכמו שאמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שבשבת זו צריך האדם להמשך כל גופו (כלומר נפשותיו הבהמיות) אחר הראש, כי אם אברי גופו לא יעלו עם הראש יישאר ח"ו כתלוי ראש'.

מהותה של 'זקיפת הראש' יבואר עפ"י דברי חז"ל (חגיגה טו.) 'שישה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה', זמן הדברים שהאדם דומה למלאך הוא מה שהולך בקומה זקופה כמלאכי השרת, ואילו הבהמות הולכות עם ראשן כלפי מטה, והיינו טעמא, כי היא עסוקה לחפש ולחזור תמיד

אתה זוקף את ראשן - שפע רב הנשפע בשבת שקלים איתא במדרש (תנחומא תשא ג) 'אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע משאני מת אין אני נזכר, אמר לו הקב"ה, חיך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאילו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן כח'.

ב'ספר הזכות' להרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (פר' שקלים) כתב הבטחה גדולה יש לנו במדרש זה (לעיל 'אתה עומד וזוקף את ראשן'), שבכל דור ודור בעת קריאת פרשת שקלים יזקוף משה רבינו ע"ה ראשן של בני ישראל כט'.

כח. ומדבריהם שמענו, שסגולת שבת זו להינצל מכל פגע ומחלה, ונכללים בו רפואות וישועות ברוחניות ובגשמיות, שהרי כאשר האדם מתייסר ביסורים רח"ל גוו נכפף, וכשהוא ניצל מהם נזקף ראשו והולך קוממיות, ועל כן בכלל 'זקיפת הראש' הוא שנושעים בשבת זו בכל משאלות לבם לטובה.

כתב הרה"ק הגנזי ישראל' מטשארטקוב זי"ע - בכל שבת ושבת של הארבע פרשיות יורד שפע לעולם... בפרשת שקלים יורד שפע של עושר והרחבה... וכן מבואר בארוכה ב'עטרת ישועה' (מועדים משפטים - שקלים) שבשבת שקלים מסוגלת לפרנסה, עיי"ש מילתא בטעמא, והרה"ק בעל ה'אמרי יוסף' מספינקא זי"ע אמר, שבשבת זו אפשר לבקש שיתקבלו כל התפילות שבכל ימות השנה לרחמים ולרצון.

מעשה בחסיד אחד ושמו רבי מאיר כהנא ז"ל מעיר 'דראגמירעשט' שהגיע עם אחיו רבי זאנוויל ז"ל להסתופף בפעם הראשונה בצל רבו ה'אמרי יוסף' בשבת שקלים שנת תרמ"ג, הני תרי אחי בעלי יסורים גדולים היו, כי רבי מאיר היה חשוך בנים ל"ע וב"ב היתה חולנית, ואחיו רבי זאנוויל הוליד בנים חולים וחלשים רח"ל. בערב שב"ק נכנס החסיד רבי מאיר אל הקודש וביקש להיוושע בדבר ישועה ורחמים, נענה ה'אמרי יוסף' שיתן לו פדיון של מאה זהובים, ר"מ נתן את הסכום והרבי הבטיחו בישועה שלימה. ואילו אחיו לא הספיק להיכנס קודם כניסת השבת. בליל שב"ק העמידו יין ב'טיש' כמנהג, ובהגיע תורו של רבי זאנוויל ברכו ה'אמרי יוסף' שבניו יזכו לרפואה שלימה, והסביר ואמר, שבשבת שקלים נענים כל התפילות, שהרי מ'מחצית השקל' קנו את 'קרבנות התמיד', והרי אמרו (ברכות כו:) 'תפילות כנגד תמידין תקנום', אם כן, בשבת זו שמכנינים ומכשירים את ה'תמידים', לכל השנה אף התפילות שהם 'כנגד התמידים' יתקבלו לרצון, ואפשר לבקש עליהם שיתקבלו לרצון, למותר לציין ששני האחים נושעו במשאלותיהם לטובה ולברכה (הובא בספר פאר יוסף עמוד כה).

כט. הרה"ק מרוזין זי"ע היה אומר, שבארבע פרשיות יכול כל יהודי להידבק בשכינה, וכל פרשה מהם היא כנגד אות אחת משם הוי"ה ב"ה, והמשכיל ינצל את הטהרה והקדושה הנשפעת בימים אלו כדי להתדבק בו יתברך, וכמו שמבקשים (יוצרות לתפילת מוסף) 'אור פניך עלינו אדון נשא'.

כיו"ב אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, 'איך ווארט שוין געהרין עס זאל קומין דיא ד' פרשיות, איך זאל מיך זעהן מיט דעם אייברשטיין, פירוש שהוא עומד ומצפה לשבתות שקוראים בהן ארבע הפרשיות כי אז נפגשים עם הקב"ה כביכול (אמרי פנחס שער ד רכה).

ל. בדרך רמז פירש הגר"א מווילנא זי"ע את הפסוק (דברים יב כג) 'ולא תאכל הנפש עם הבשר', דאף שהותר לאדם לאכול בשר, אך יזהר לבל יאכל 'הנפש עם הבשר' - שלא תהא כל נפשו משוקעת בתוך הבשר, ונמצא אוכל את 'נפשו' יחד עם הבשר...

השקל), והראה לו למשה כזה יתנו, והוא פלא, וכי יש מטבעות גשמיים מתחת כסא הכבוד, והרי שם הוא משכן נשמות ישראל אשר הם חצובות מתחת כסא הכבוד, ומה ענין מטבעות זהב למקום גבוה כזה.

אלא יבואר הענין על פי מה שסיפר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שפעם איקלע ל'ארץ אשכנז' ונכנס לבית הכנסת, שמע שם את החכם דורש לפני הקהל ומקשה, מדוע הראה הקב"ה למשה 'מטבע של אש', והלא כדי להבין את משקל המחצית השקל היה יכול להבין גם ממטבע של מתכת, ותירץ שבודאי לא הראה לו מדת מטבע גרידא אלא הראהו שתהא נתינת המטבע

אחר הארציות, וזו עבודת האדם להתגבר על יצרו - להעמיד עצמו לילך בקומה זקופה שיהיו עיניו נשואות כלפי מעלה, ובשבת שקלים יש לנו סיעתא מיוחדת לזה שהרי משה עומד וזוקף ראשו של ישראל, וממילא יש בידו להגביה עוף מעל כל הארציות ומעשה בהמה - לעמוד בקומה זקופה לפני ה' אלוקינו כמלאכי השרת.

מטבע של אש - העיקר אש ההתלהבות והתשוקה בלב

אמרו חז"ל (במדב"ר פרשה יב, ג; הובא ברש"י רי"פ כי תשא) 'זה יתנו, אמר רבי מאיר, נטל הקב"ה במין מטבע של אש' מתחת כסא הכבוד (ומשקלה מחצית

לא. ובזה פירשו הא דאמרו חז"ל (והובא ברש"י פר' שקלים) גבי מחצית השקל שבא לכפרה אחר חטא העגל והראהו הקב"ה 'כזה יתנו' - מטבע של אש, שהרי ב'מתן תורה' פסקה זוהמתן, ובחטא העגל חזר להם היצר הרע (זוה"ק בראשית נב; ועוד), החלו בני ישראל מתפחדים, מה יעלה בגורלם מעתה, לזה הראה להם 'כזה יתנו' כשתלכו עם מטבע של אש - באומץ חוזק וגבורה, אין לכם ממה לחשוש, כי היצר וכל חיילותיו נסים ומתפחדים מהבא כנגדם בחזקה וגבורה.

בענין זה סיפר הגה"ח ר' מענדל פוטערפאס זצ"ל, שפעם נשלחה קבוצה מחיילי הצאר (ניקולאי) להילחם באויב, וכך הייתה דרכם, ביום היו נוסעים במסעם ונלחמים בכל כוחם, ובלילה היו שותים לשכרה כדרכם של גויי הארצות עד שנפלו ארצה בשינה מתוך שכרותם, בבוקר היו קמים וממשיכים במלחמתם, וחוזר חלילה. פ"א שתה אחד הגויים מבני בניו של לוט יתר על המידה באופן נורא, כשהשכימו חבריו להמשיך בדרכם, היה הלה עדיין שקוע היטב היטב בתרדמת שכרותו ולא הצליחו חבריו לעוררו, הללו שאצה להם הדרך הניחוהו לנפשו והמשיכו בדרכם, וכך ישן לו החייל עד הלילה הבא לאחריו, משקם החייל מצא את עצמו בודד במקום חשוך, ובקושי הבין היכן הוא ומה מעשיו כאן. מה עשה, אותו הלילה ליל שבת היה, ע"כ נכנס לאחד מבתי היהודים ומצא קדירת הטשולנט שהוטמנה מבעוד יום כשהיא רותחת ומבעבעת, עלה הריח באפו, מילא בכליו הניחם על גבי סוסו והחל ממשיך בדרכו, הסוס שנכווה בגבו מבעבוע הטשולנט החל 'לנוס' ולברוח כל עוד נפשו באפו במהירות עצומה, ובתוך שעה השיג את בני קבוצתו, ועדיין רתח הטשולנט ע"ג, לכן לא הסכים הסוס לעצור, המשיך במרוצתו הטרופה עדי הגיעו לגבול האויב. והנה, מרחוק הבחינו חיילי האויב שמתקרב אליהם סוס דוהר ברדיפה טרופה - באומץ וחוזק - בכח על טבעי, מכיוון שכן, נבהלו מפניו עד עמקי נשמתם, ונסו על נפשם בחשבם מי יודע אלו מוקשים וכלי זיין יש לו על גביו, ובזה תמה המלחמה ללא כל הרוגים...

כיו"ב לגבי היצר, אם יראך היצר שאתה בא כנגדו באומץ ללא חת ומורא ימלא רעד ופחד מחשש איזה 'כלי משחית' הנך טומן בבגדך להוציא בבוא עת כנגדו, ויניחך לנפשך.

בדרך צחות מספרים על אחד שהיה עשיר גדול עד מאוד, וכגודל עשירותו כך רבתה קמצנותו, ולא היה מי שיכול להעיד שקיבל ממנו פרוטה לדבר צדקה... אותו גביר היה מתפאר בכל עת לייחוסו הרים והנישא, כי הוא מגזע ה'מגן אברהם'. פעם אחת עלה אל ביתו גבאי צדקה להתרימו לדבר מצוה נחוץ, והכביר עליו במילים היכולים להמיס לב אבן.. אך הלה המשיך לאחוז במידתו הרעה ולא נתן מאומה, עד שאמר לו הגבאי 'אינך נכדו של המגן אברהם', תמה הגביר מניין לו שלשלת יוחסין שלו, וגם מה עניין זה לכאן, הסביר לו הגבאי בשפה ברורה, ידוע לכל צורב שאי אפשר ל'מגן אברהם' בלא ה'מחצית השקל' (כלומר, שא"א להבין את דברי המג"א על השו"ע בלי לעיין במחצית השקל' המבאר ומפרש כל דבריו), ואם 'מחצית השקל' אין כאן (שאינך נותן כלום לצדקה) הרי גם 'מגן אברהם' אין כאן... ולעניינו יאמר, כי כולנו נכדיו של 'אברהם אבינו' עליו נאמר 'מגן אברהם'... וממילא אי אפשר לנו בלא מחצית השקל - מטבע של אש, בלב בוער לעשות רצונו ית"ש.

באר הפרשה - פרשת משפטים

בעי, ואילו אמרה תורה להביא דבר גדול היה נראה שהחשיבות היא מצד עצם המטבע שנתן. לכן אמרו שנביא דבר קטן בלבד, להורות שעיקר נחת רוח שיש להקב"ה הוא מהרצון של בשר ודם לתת ולתרום משלו, ומשום הכי גם מתנה מועטת מתקבלת אצל הקב"ה לרצון, כי לא 'המתנה' מתקבלת אלא רצון הלב ל'.

נמצאנו למדין, שלא תרומת מחצית השקל עיקר, אלא מה שבשר ודם מלהיב את לבבו באש להבה ומקריב את רתיחת דמו לעבודתו יתב"ש ל'ה, ולפי זה אין בין מצות שקלים שבזמן שביהמ"ק היה קיים לבזמן

מתוך התלהבות אש קודש לב עב"ד, ולפי זה נאמר, כי אין כוונתם ב'מטבע של אש' למעות גשמיים, כי בוודאי אין מקומן תחת כסא הכבוד, אלא ל'אש' ההשתוקקות והתלהבות שנצרכים בני ישראל בעבודתם, 'אש' זו אכן נגזזה תחת כסא הכבוד, וברוב חביבותן מתענג ומשתעשע הקב"ה בהן כביכול.

ויותר אפשר לבאר, שמטעם זה ציוונו הבורא לתת רק מחצית השקל ולא שקל שלם ל', להורות לנו שאין הקב"ה זקוק לשקלינו כלל, אלא שנעורר את לבבנו להשתוקק לחפזין להתקרב אליו יתב"ש, דרחמנא לבא

לב. לימים חזר ה'חידושי הרי"ם' על דבריו אלו לפני רבו הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע, והשתומם איך בא לאותו דרשן ממדינת אשכנז לומר תורת אמת כזו, השיבו רבו 'שבמקומם מחשיבים ומהדרים מאד במצות הכנסת אורחים, לכן זכה לחדש תורה זו'.

לג. יש שביארו כע"ז, דלכן ציווה הקב"ה להביא מחצית השקל דייקא ולא שקל שלם, להורות לנו שאין רצונו של המקום ב"ה דווקא בשקל שלם ובשלמות, אלא אפילו רק ב'מחצית', שאם עשה ככל יכולתו חשוב בעיני המקום כמי שהגיע לרום המעלה. כי אם יפתח פתח כפתחו של מחט, כפי מה שבכוחו של בשר ודם לעשות, הקב"ה יעזרוו להשלים, לקל גומר עלי.

וכך פירשו בשם הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע את הפסוק בפרשת שקלים (ל יב-יג) 'ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם וגו', זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש', דלכאורה יש מקום לשאול מדוע מזקיין ל'בשר ודם' שביא כופר נפש על חטאיו, והרי בידו לטעון טענת 'אנוס הייתי', כי יצירתו מן האדמה, ומחמת טבעו החומרי נמשך אל הרע, להכי אמרה תורה 'כופר נפשו לה' - מחצית השקל בשקל הקודש', הרי מחצית - זו התחלת העבודה אין מונע בעדך מלעשות, ועל מניעתו ממחצית זו יביא 'כופר נפש'.

לד. והיינו דכתיב בפרשתן (כד יז) 'ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת בראש ההר', וכפירושו של ה'קדושת לוי' שכאשר האדם רוצה לדעת אם הוא מקושר עם 'כבוד ה'', יבדוק את מדת התלהבותו בדבר מצוה ובעבודת הקודש, כי זה יוכיח על זה, והיינו דקאמרי תורה 'ומראה כבוד ה'', הסימן כמה הוא מקושר לכבוד ה' - 'כאשר אוכלת בראש ההר', כגודל התלהבותו בעבודת הבורא.

פעם השתתף הרה"ק ה'קדושת יום טוב' זי"ע באסיפת הרבנים והתלווה עמו בנו הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע שהיה עלם צעיר לימים, בהיותם שם הבחין אחד הרבנים בילד הרה"ק מסאטמאר המתפלל בהתלהבות עצומה ואש גדולה יוקדת בלבו, ומתוך התלהבותו עשה תנועות שונות ומשונות, על כן ניגש אליו אותו רב ושאלו בזלזול ובלעגי לשונו 'וכי פורים היום', השיב לו הרה"ק מסאטמאר בחכמתו ובשנינותו 'אילו הייתי יודע שאמצא כאן המן - הייתי מביא עמי גם 'גראגער'... (רעשן), כשכוונתו שקירור התלהבותו של יהודי הרי היא מקליפת עמלק, וצריך לבטלה ולעקרה מן השורש.

מספרים על אחד שנכנס לטבול במי הנהר באמצע ימות החורף, ומחמת גודל הקור הנורא קפאו המים סביבו ולא היה יכול לצאת מן המים והגיע לידי סכנה, מששמע על כך הרה"ק בעל ה'יסוד ושורש העבודה' זי"ע נענה ואמר 'נו, שיגיד תפילת 'נשמת'...' כאומר שעל ידי אמירתו בהתלהבות אש קודש בודאי ישבור את מימי הקרח. זהו מטבע של אש.

לה. דבר נורא אמרו, כי פעמיים מצינו 'השלכת זהב לאור', פעם אחת (בפר' תרומה, רש"י כה לא) כאשר נתקשה משה בעשיית המנורה ואמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, ולהבדיל אא"ה בין הקודש ל... כשהשליך אהרן את הזהב באש 'ויצא העגל הזה' (לב כד), ללמדנו שהכל הולך אחר כוונת הלב, שאם משתוקק האדם ב'מטבע של אש' אל הקב"ה אזי יוצא מנורה ואם ח"ו משתוקק ל... אכן יצא 'העגל' הזה...

באר הפרשה - פרשת משפטים

זו

פ"ב ה"ג) 'כל העובר על הפקודים (אלו המצוות, שהן פיקודי ה' ישרים) - שחטאו בעגל'.

זיובן נמי במה נתקשה משה להבין משקל השקל, כי לא הבין משה איך יתכן שעל ידי מטבע גשמי יזכה האדם לכופר נפש, לזאת הראה לו הקב"ה מטבע של אש, ללמדנו שאין החשיבות במטבע כלל ועיקר, שהרי 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבקות' (הגי ב ח), ורק חפץ ה' באש ההתלהבות לבס של בני ישראל בעת הנתינה, ככתוב (משלי כג כו) 'תנה בני לבך לי', ובזה שפיר יתכפר לו.

'אור פניך עלינו אדון נשא' לי, ועי"ז נזכה לשפע רב הנשפע בימים האלו, אורה ושמחה וששון ויקר, אמן בן יהי רצון.

הזה שבעוה"ר אין לנו בית המקדש, שהרי עדיין יש בידינו להשתוקק לתת את השקלים, והלא זה עיקר ושורשה של מצווה זו.

ולא עוד, אלא דכיון שבזמן הזה אין לנו את השקלים בפועל ואי אפשר לנו אלא 'להשתוקק' - מתי יבואו לידינו ונקיימנה, השתוקקות זו חשובה יותר מאשר קיום המצווה בזמן שביהמ"ק היה קיים, וכך מפורש ב'שפת אמת' (שקלים תרל"ג) 'נראה, כי הנדיבות מתקבל כמו אז, כי כל הקרבנות נתקבלו לרצון רק על ידי כח הנדיבות של ישראל, שמזה היו כל הקרבנות, וזה הנדיבות יש גם עתה, ואפשר יותר - ע"י שמשתוקקין לנדב להשי"ת כבראשונה', ועי"ז זוכים לכפרה על כל עוונותינו, וכמבואר בירושלמי (שקלים

לו. וכדרך שהיה הגה"צ רבי חיים ברים זצוק"ל היה אומר לכשתרצה לדעת 'אור פניך' מה טיבה, הסכת אוזניך למה שאנו אומרים ג"פ ביום בברכת 'שים שלום' כי באור פניך נתת לנו ה' אלוקינו תורת חיים ואהבת חסד, וצדקה וברכה ורחמים ושלום, ומזה תבין גודל שב"ק דנא בה נשפע עלינו 'אור פניך'.